

2.7 Дмитро БАЗИК. РЕЦЕПЦІЯ ТА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ОСВІТНЬОЇ ТА ПРОСВІТНИЦЬКОЇ ФУНКЦІЇ РЕЛІГІЇ В СУЧАСНОМУ РЕЛІГІЄЗНАВСТВІ

Одним з актуальних дискурсів в сучасному релігієзнавстві є визначення сутності та ролі релігійної освіти й проблеми її співіснування із світською. З цього приводу в колі дослідників фігурують різноманітні, часом протилежні, точки зору. Провідними рубриками рецепції доцільності впровадження релігійної освіти є наступні: 1) акцентування на чинному законодавстві про відокремлення церкви від держави, зокрема закони України «Про свободу совісті і релігійні організації» та «Про освіту»; 2) порівняння закордонного досвіду реалізації впровадження релігійної освіти в практику суспільного життя, компаративний аналіз позицій прихильників та противників релігійної освіти; 3) окреслення проблем релігійної та духовної освіти в контексті становлення державно-церковних відносин, складнощі інкорпорації релігійного компонента в систему світської освіти, їхня демаркація; 4) актуальність розрізнення та розмежування релігійної та релігієзнавчої освіти, специфіка їх функціональної спрямованості.

Що ж стосується інтерпретації змістовного наповнення поняття «релігійна освіта», то тут маємо цілий ряд авторських концептуальних візій. Зокрема, російський дослідник релігії Ф. Козирьов визначає релігійну освіту як всі види освітньої діяльності, пов'язаної з вивченням релігії, вихованням релігійного почуття та розвитком релігійної свідомості. При цьому досить сумнівною, на наш погляд, вбачається авторська позиція віднесення до релігійної освіти інструктажу підготовки до хрещення – оглашення, заняття йогою та вивчення Біблії на уроках літератури, а також знайомство з нерелігійними етичними системами¹⁵¹.

Український релігієзнавець А. Колодний в термін «релігійна освіта» вкладає наступний зміст: «Це навчальний процес, зорієнтований на передачу реципієнту певного обсягу релігійної інформації з метою підвищення рівня його релігійної освіченості, формування навиків освоєння змісту певного релігійного віровчення. Релігійна освіта буває загальнопросвітницькою (навчання релігії в парафіяльних і недільних, суботніх та п'ятницьких школах, на біблійних курсах тощо) та професійно зорієнтованою (богословською) – академії, університети, семінарії, коледжі тощо»¹⁵².

Український релігієзнавець Л. Филипович дає визначення не стільки релігійної, а духовної освіти. В інтерпретації дослідниці «це є знання про релігію, викладене з позицій самої релігії. Серед найбільш важливих функцій, властивих духовній освіті з урахуванням її специфіки, можна виокремити наступні: 1) відтворення у конфесіях як рядових віруючих, так і священнослужителів, а внаслідок цього – і релігії в цілому; 2) включення

¹⁵¹ Козырев Федор. Понятие «религиозное образование» и его педагогическая интерпретация // Релігієзнавчі нариси – №4. – К, 2013. – С. 8.

¹⁵² Колодний Анатолій. Релігієзнавча і релігійна освіти: предметне поле і співвідношення // Українське релігієзнавство – № 70. – С. 33.

особистості за допомогою релігійної освіти до складу тієї чи іншої конфесійної групи; 3) соціалізація особистості віруючого протягом усього його життя; 4) формування і розвиток духовно-моральної культури віруючого, вплив на культуру нерелігійних людей. Фундаментальна функція релігійної освіти реалізується в двох напрямках - поглиблення і розширення знань віруючих та первинне знайомство з основами віровчення нових членів. Говорячи про перший напрямок, ми маємо справу, як правило, із професійною релігійною освітою, розглядаючи друге – з непрофесійною»¹⁵³.

Обґрунтовуючи доцільність актуалізації впровадження релігійної освіти в загальноосвітній процес український дослідник М. Палінчак як аргументацію наводить наступні чинники: «По-перше, подолання негативних явищ девальвації індивідуальної, родинної та суспільної моралі під впливом антигуманної за своєю сутністю масової культури. Саме релігійні інституції, які вважають себе носіями духовності готові зробити виклик з метою виправлення ситуації через створення системи релігійних освітніх закладів. По-друге, Церкви та деномінації упродовж усієї історії власного існування завжди займались педагогічною діяльністю (були центром освітнього життя суспільства). Так, Свято-Успенські Києво-Печерська та Почаївська Лаври, Видубицький монастир були значимими культурними та освітніми осередками, носіями інтелектуального потенціалу»¹⁵⁴. З останньої тези науковця напрашується висновок про намагання традиційних конфесій певною мірою реабілітувати свою ретроспективну освітянську роль в мультикультурному середовищі сучасності. Однак для нових релігійних інституцій можна відзначити їх прагнення зайняти свою нішу в тому ж поліконфесійному просторі, що, в свою чергу, створює ситуацію змагальності, конкурентності релігійних навчальних закладів в ситуації домінування принципів світоглядного плюралізму.

До того ж, важливо враховувати й цільову аудиторію релігійної освіти, яка може бути зорієнтованою:

1) для своїх вірян - з метою підвищення їхньої освітньої обізнаності та кваліфікації; підготовка висококваліфікованих фахівців для потреб власної релігійної організації (священники, імами, духовні провідники, пастори, проповідники, церковнослужителі тощо);

2) для іновірців - з метою навернення їх до своєї конфесії або ж ознайомлення із засадами власного віросповідання (в контексті принципів толерантності), розширення ідеологічного впливу конфесійної спрямованості.

В найбільш загальному вигляді освітня функція релігії полягає в наступних чинниках:

1) в діяльності з підготовки кадрів духовенства у відповідних навчальних закладах (академії, семінарії, курси та ін.);

2) у здійсненні релігійної освіти віруючих та невіруючих (недільні школи, церковні школи тощо), у викладанні релігії в загальноосвітніх закладах;

¹⁵³ Филипович Людмила. Духовна освіта в контексті становлення державно-церковних відносин // Українське релігієзнавство – № 70. – С. 61 - 62.

¹⁵⁴ Палінчак Микола. Релігійна освіта: зарубіжна практика // Українське релігієзнавство – №70. – С. 98.

3) в утриманні загальноосвітніх і вищих навчальних закладів.

Як слушно зазначає В. Хромець: необхідно розрізняти релігійну освіту від просвітницької діяльності: проповіді, місіонерські бесіди тощо¹⁵⁵. Релігійне просвітництво – це трансляція, передача, поширення та розповсюдження знань та культурних надбань релігійного характеру. Принциповою різницею між релігійною освітою та релігійним просвітництвом є те, що релігійна освіта має цілеспрямований, фіксований характер, чітку спрямованість на певну аудиторію, тоді як релігійне просвітництво не є зорієнтованим на визначений конкретний об'єкт поширення певних знань про релігію.

Просвітницька функція релігії полягає в поширенні конфесією певної суми релігійних знань про свою історію чи культуру, мораль і т. ін. Вона проявляється: 1) у вихованні людей за допомогою видання і розповсюдження релігійно-повчальної літератури; 2) діяльності в напрямку історичного просвітництва – проведенні святкування різноманітних релігійно-історичних дат і подій; 3) трансляції комплексу віровчення певної конфесії через місіонерську діяльність; 4) поширенні релігійних знань засобами масової інформації та сучасної комунікації: конфесійної періодики, ІТ-додатків, мережі Інтернет (сайти, блоги, форуми, соціальні сітки, вебінари).

Релігійне просвітництво за своїм змістом є більш ширшим феноменом порівняно з релігійною освітою, оскільки воно може функціонувати без спеціальної системи закладів, в той час як релігійна освіта без подальшої орієнтації на просвітницьку діяльність втрачає сенс, оскільки є її складовою частиною.

Варто враховувати також і те, що як освітня, так і просвітницька функції релігії притаманні конфесіям в різній мірі в залежності від історичного контексту. Так, давнє язичництво було зацікавлене в релігійній освіті та просвітницькій діяльності лише для обмеженого кола осіб. Про це свідчать, зокрема, наявність в минулому системи таємних інституцій посвячених єгипетських чи вавилонських жерців. Частково в такому ракурсі можна й говорити про середньовічну християнську Церкву, яка забороняла вільне читання Біблії з метою захисту власних релігійних догматів від викривлення усталених тлумачень. Пізніше цей фактор продукував епоху Реформації, яка принесла множення конфесійних варіацій освітньо-просвітницької діяльності.

Крім того, в контексті сучасності можна спостерігати певну трансформацію освітньо-просвітницької функції релігії. Зокрема, прийнято вважати, що конфесійні навчальні заклади відзначаються наявністю критеріїв оцінювання успішності тих, хто навчається, фіксованим сертифікатом про отримання релігійної освіти. Однак останнім часом, з'являються релігійні освітні заклади, які виконують більше просвітницьку функцію, ніж релігійно-освітню, на кшталт, Відкритого Православного університету, Відкритого Ведичного університету (останній функціонує виключно в он-лайн режимі).

Відтак, в подальшій перспективі дослідження освітньої та просвітницької функцій релігії вважаємо за необхідне: 1. проводити чітку демаркацію між

¹⁵⁵ Хромець Віталій. Актуальні проблеми релігійної освіти // Релігієзнавчі нариси – №4. – К, 2013. – С. 5.

поняттями «релігійна освіта» та «релігійна просвіта»; 2. наявні трансформаційні процеси в освітній та просвітницькій функціях релігії висвітлювати крізь призму компаративного аналізу історичного контексту та сучасних реалій.

2.8 Петро ЯРОЦЬКИЙ. НОВА «ЄВАНГЕЛІЗАЦІЯ ЦЕРКВИ ТА СВІТУ» В СЕКУЛЯРНОМУ КОНТЕКСТІ

У 2010-2012 рр. на шпальтах католицьких видань з'явилася буквально лавина статей, озаглавлених: «Нова євангелізація Європи»; «Через євангелізацію долати суспільні й культурні нерівності в глобалізованому світі»; «Церква повинна безупинно оновлювати свою євангельську місію»; «Потрібно шукати нові засоби проголошення Євангеліє»; «Євангеліє – найбільша сила перемін світу» та ін.. Створено спеціальну «Папську Раду з нової євангелізації» (21 вересня 2010). У жовтні 2012 р. у Римі відбулося зібрання Синоду католицьких єпископів для обговорення теми «Нова євангелізація з метою поширення християнської віри»¹⁵⁶.

Завдання цієї кампанії широкоаспектні, оскільки йдеться, з одного боку, про євангелізацію самої церкви, а з другого - євангелізацію світу, передусім Європи. Засоби для проведення євангелізації також різні: поряд з оновленням церкви, перебудови її інституційних структур на перший план висувається соціалізація релігії як умови її збереження в сучасному глобалізованому і секуляризованому світі.

Соціальна спрямованість «нової євангелізації церкви і світу». Окреслення «Нова євангелізація» засвідчує потребу відновлення способу проголошення Євангеліє передусім людям, які живуть в умовах наступаючої секуляризації в країнах давньої християнської традиції. Склалася нові обставини, яких церква не могла передбачити. І ці нові обставини викликали глибоку кризу християнської віри. «Рисами кризи, яку переживаємо, – заявив папа Бенедикт XVI на першому пленарному зібранні Папської ради з нової євангелізації, – є виключення Бога з особистого життя, поширення байдужості до релігійної віри, зіпхнення її на маргінес суспільного життя. У минулих десятиріччях ще можна було знайти сенс християнства, об'єднуючий у спільноту цілі покоління, які вирости в тіні віри, що формувала культуру. Сьогодні, на жаль, маємо справу з драмою фрагментарності, спостерігаємо явище, коли люди номінально належать до церкви, ведуть спосіб життя суперечним з вірою. Проголошення Христа Спасителем світу сьогодні трудніше, ніж в минулому»¹⁵⁷.

Соціальне вчення Католицької церкви в процесі євангелізації є інтегральною частиною християнського життя в умовах глобалізації і секуляризації, а також економічної кризи. Виступаючи у Ватикані перед

¹⁵⁶ L'Osservatore Romano (wyd. polsk.).- Roma,2011.- №7-8.

¹⁵⁷ Ibid. - S.34-35].